

Pamatprogramma „Ciltsdarba programma Būru šķirnes kazām 2016 – 2025. gadam” apstiprināta 2016. gada aprīlī, publicēta LDC vietnē 2016. gada maijā.

Iesniegtie grozījumi:

2017. gada 11. decembrī. Apstiprināti un publicēti www.ldc.gov.lv vietnē 2018. gada janvārī.
2019. gada 06. martā;
2019. gada 08. jūlijā. Apstiprināti 2019. gada 31. oktobrī, www.ldc.gov.lv vietnē publicēti
2019. gada novembrī.

1. Audzēšanas programmas raksturojums

Suga: *Capra hircus*

Šķirnes nosaukums: Būru kaza

Šķirnes apzīmējums: BK

Šķirnes izcelšanās: Dienvidāfrika, Latvijas teritorijā ievesta 2005. – 2007. gadā no Vācijas.

Šķirnes grupa: gaļas

Radnieciskā šķirne: Kalahari Red (sarkanā) kaza

Programmas īstenošanas ģeogrāfiskā teritorija: Latvijas Republika

Programmas īstenošanas populācijas apjoms: Uz 01.08.2019. gadu programmā iekļauti 110 dzīvnieki, no kuriem 10 vaislas āži, 100 vaislas kazas, tai skaitā 34 tīršķirnes kazas. Dzīvnieki atrodas 8 saimniecībās.

Minimālais dzīvnieku skaits audzēšanas programmas īstenošanai 20 tīršķirnes vaislas kazu mātes, 4 neradnieciski vaislas āži, dzīvnieki atrodas vismaz 2 saimniecībās.

Audzēšanas programmas virsmērķis: Latvijā audzēto BK uzlabošana un skaita palielināšana.

Audzēšanas mērķis: Palielināt un uzlabot Latvijā audzēto BK populāciju izmantojot vietējo un citu valstu augstvērtīgu vaislas materiālu.

Uzdevumi:

- Palielināt tīršķirnes dzīvnieku skaitu ar šķirnei raksturīgo fenotipisko izskatu un eksterjera lineāro vērtējumu,
- Izkopt kazu māšu produktivitāti, kas raksturīga BK šķirnes standartam, sasniedzot auglību līdz 170%,
- Palielināt kazlēnu dzīvmasas pieaugumu līdz 50 dienu vecumam - kaziņām 170 g dn⁻¹; āzīšiem 180 g dn⁻¹,
- Veidot no kazu *artrīta-encefalīta* slimības brīvus ganāmpulkus,
- Veikt dzīvnieku svēršanu 4 mēnešu (120 dienu) vecumā, uzkrāt informāciju, un sākot no 2025. gada svēršanas rezultātus iekļaut kazu un āžu snieguma pārbaudē.

2. Būru kazu šķirnes raksturojums

Būru kazu izcelsmes vieta ir Dienvidāfrika. Vēsturiskos rakstos minēts, ka Ugandas rietumos šīs šķirnes kazas ievestas pirms 1200 gadiem. Mērķis bija iegūt izturīgus gaļas dzīvniekus ar augstu dzimstību, piemērotus vietējiem Āfrikas apstākļiem.

Šķirnei raksturīgs īss, balts apmatojums, tumši pigmentēta āda, galvas un plecu daļā sarkani brūns apmatojums. Dzīvnieki ir ātraudzīgi ar labām barības izmantošanas spējām. Dzīvniekiem raksturīga izteikta, labi muskuļota krūšu daļa. Būru šķirnes kazu mātei ir labas mātes īpašības, mierīgs raksturs un ilgs produktīvais mūžs. Būru šķirnes āžus var izmantot krustošanai ar citām piena kazu šķirnēm, ņemot vērā, ka kazlēnu dzīvmasa piedzimstot būs par 10 -18% lielāka nekā piena kazām. Tāpēc krustošanai jāizvēlas lielas kazas ar labi attīstītu krusta daļu, kurām parasti ir novērotas vieglas dzemdības.

1. tabula

Būru šķirnes vaislas dzīvnieku raksturojums

Snieguma rādītāji	Kaza	Āzis
Skausta augstums	65 – 80 cm	80 – 90 cm
Pieauguša dzīvnieka dzīvmasa	70 – 85 kg	90 – 120 kg
Gaļas produktivitāte	Dzīvmasas pieaugums 160 – 220 g diennaktī līdz 40 - 50 dienu vecumam, atsevišķi dzīvnieki var sasniegt lielāku dzīvmasas pieaugumu.	
Vaislas kazu mātes auglība	Nodrošinot optimālus audzēšanas apstākļus, kazas pirmā atnešanās ir 18 – 20 mēnešu vecumā. Auglība 1,8 – 2,0 kazlēni. Vecākām kazu mātēm var dzimt arī trīņi.	
Izmantošana	Gaļas ieguve, piemērota dabas ainavu uzturēšanai	

3. Kazu identifikācijas sistēma

Dzīvnieku apzīmēšanu veic saskaņā ar spēkā esošiem MKN par „*Lauksaimniecības dzīvnieku un akvakultūras dzīvnieku to ganāmpulku un novietņu reģistrēšana un lauksaimniecības dzīvnieku apzīmēšana*”

<https://likumi.lv/ta/id/305856-lauksaimniecibas-un-akvakulturas-dzivnieku-to-ganampulku-un-novietnu-registresanas-un-lauksaimniecibas-dzivnieku-apzimesanas>

Reģistra izveidošanu un uzturēšanu nodrošina Lauksaimniecības datu centrs. Lai nodrošinātu vienotu uzskaites sistēmu, valstī veido dzīvnieku reģistru un ganāmpulku reģistru. Ganāmpulkam piešķir ganāmpulka reģistrācijas numuru. Kazām tiek piešķirts identitātes numurs – apzīmējums, kas ietver sevī valsts kodu (LV), ganāmpulka reģistrācijas numuru un dzīvnieka individuālo numuru. Jaundzimušam kazlēnam pēc piedzimšanas kaklā uzliek birku, kurā uzrakstīts dzimšanas datums, mātes identitātes numurs un 7 dienu laikā kazu mātes atnešanās notikumu paziņo LDC. Ne vēlāk kā 30 dienu laikā pēc dzimšanas, kazlēnu apzīmē ieliekot abās ausīs krotāliju ar identitātes numuru un LDC iesniedz dzīvnieka apzīmēšanas aktu vai paziņo elektroniski.

Identifikācijas sistēmu nodrošina Lauksaimniecības datu centrs (turpmāk Datu centrs), atbilstoši Eiropas Komisijas 2003.gada 17. decembra Regulas (EK) Nr. 21/2004, ar ko izveido kazu identifikācijas un reģistrācijas sistēmu. Kazu apzīmēšanai izmanto divpusējas, elastīgas,

vienreiz izmantojamas plastikāta krotālijas, drošas pret viltojumiem, uz kurām neizdzēšami uzdrukāts dzīvnieka identitātes numurs. Datu centra piešķirtais identitātes numurs sastāv no 14 zīmēm. Katru kazu apzīmē ar divām krotālijām, kas satur identisku informāciju. Ja kazu izved (eksportē) uz citu Eiropas Savienības dalībvalsti, dzīvnieku pirms izvešanas apzīmē ar elektronisku krotāliju, iestiprinot to vienā ausī.

4. Būru šķirnes kazu izcelsmes reģistrācija

Saskaņā ar ZM izdotu Kārtību par „Kazu šķirnes noteikšanu un tās norādīšanu datu bāzē”

https://www ldc.gov.lv/upload/doc/kazas_nr_18.pdf

Kazu šķirni un šķirību (asinību) nosaka, pamatojoties uz dokumentiem par izcelšanos (ciltskartīte, zootehniskais sertifikāts, ieraksti Ciltsgrāmatā), kā arī veicot kazu ārējā izskata vizuālo apskati un vērtējot tā atbilstību šķirnes aprakstam.

Tīršķirnē ieskaita dzīvniekus, kuriem piemīt dotās šķirnes raksturīgākās īpašības, kuri pēc izcelšanās atbilst sekojošām prasībām:

- cēlušies no vienas un tās pašas šķirnes vecākiem, kuru piederību tīršķirnei apstiprina dokumenti,
- zināma izcelsme trijās paaudzēs - Latvijā dzimušiem, bet importētiem dzīvniekiem zināma izcelsme 2 paaudzēs,
- uzņemti Ciltsgrāmatas pamatdaļā.

Latvijā Būru kazu ieguvei izmantotas arī Latvijā audzētās piena šķirnes kazas, veicot pakļaujošo krustošanu. Par tīršķirnes kazām uzskata kazas, kuras iegūtas, četrās paaudzēs izmantojot BK tīršķirnes āžus. Kazas pēc ārējā izskata un produktivitātes atbilst vēlamajam BK šķirnes tipam.

5. Izcelsmes reģistrācijas sistēma

Ciltsdokumentāciju kārtoti atbilstoši spēkā esošiem MKN par „Zootehniskā sertifikāta un izcelsmes apliecinājuma izsniegšanas kārtība” <https://www.vestnesis.lv/op/2019/42.15> un Biedrības izvirzītām atsevišķām prasībām BK audzēšanas programmā.

Noteikta šāda ciltsdokumentācija:

Kazu un vaislas āžu individuālās uzskaites kartīte (ciltskartīte) – izsniedz pēc pieprasījuma dzīvnieku pārvietojot uz citu ganāmpulku, glabājas un tiek uzturēta LDC datu bāzē.

Zootehniskais sertifikāts – ir dzīvnieka izcelšanās un ciltsvērtību raksturojošs dokuments, kuru izraksta, pamatojoties uz LDC kazu snieguma pārbaudes un izcelsmes reģistra datiem (ganāmpulka un novietnes uzskaites žurnāla informāciju), un dzīvnieka ciltskartītes datiem.

Zootehnisko sertifikātu izsniedz tīršķirnes dzīvniekiem, kas atbilst vai reģistrēti Ciltsgrāmatas pamatdaļā. Izsniedz pēc ganāmpulka īpašnieka pieprasījuma. Zootehniskā sertifikāta forma un saturs noteikts Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā (ES) 2016/1012.

Biedrība pārbauda iesniegtās informācijas atbilstību un mēneša laikā pieņem lēmumu par zootehniskā sertifikāta izsniegšanu. Ja zootehnisko sertifikātu nevar izsniegt, Biedrība rakstiski norāda atteikuma iemeslus.

Izcelsmes apliecinājums: ir dzīvnieka izcelšanās un ciltsvērtību raksturojošs dokuments, kurā ir informācija par dzīvnieka priekštečiem. Izcelsmes apliecinājumu sagatavo dzīvniekiem, kas neatbilst Ciltsgrāmatas pamatdaļas prasībām. Izsniedz pēc ganāmpulka īpašnieka pieprasījuma. Biedrība mēneša laikā pārbauda informācijas atbilstību un izsniedz apliecinājumu. Ja izcelsmes apliecinājumu nevar izsniegt, Biedrība rakstiski norāda atteikuma iemeslus.

Novietnes žurnāls (elektroniska versija LDC, vai papīra formātā pie dzīvnieka turētāja) – informācijas apkopojums, kurā ir informācija par kazu lecināšanu/ mākslīgo apsēklošanu, kazu atnešanos, dzimušo pēcnācēju skaitu, dzimumu, dzimšanas dzīvmasu, vaisliniekiem - aplecināto kazu skaitu sezonā, dzimušo pēcnācēju skaits (izdalot pa dzimumiem).

Vaislinieku un vaislas materiāla sertifikātus izsniedz šīs programmas 7. nodaļas noteiktā kārtībā.

Produktivitātes uzskaites žurnāls - (Audzēšanas programmas Būru šķirnes kazām pielikums Nr. 1).

Kazu eksterjera vērtēšanas veidlapa: papīra vai elektroniska formāta (Audzēšanas programmas Būru šķirnes kazām (Pielikums Nr.2).

Ganāmpulka izkopšanas plāns – sagatavo pēc pieprasījuma.

Kazu audzēšanas ganāmpulkos ir jābūt:

- ganāmpulka reģistrācijas kartītei,
- dzīvnieku reģistram (pieejams LDC reģistrā, var tikt kārtota papīra vai elektroniskā formātā).

Dzīvnieku apzīmēšana un pārvietošana uz/no citiem ganāmpulkiem vai novietnēm reģistrējama LDC EZIS, papildus var tikt uzturēta papīra vai elektroniskā formātā.

6. Būru šķirnes kazu snieguma pārbaude

Snieguma pārbaude tiek veikta saskaņā ar spēkā esošiem MK noteikumiem (MKN) „*Gaļas kazu pārraudzības un snieguma pārbaudes kārtība*”

<https://www.vestnesis.lv/op/2019/102.8> un Būru šķirnes kazu audzēšanas programmu.

Snieguma pārbaudēs iegūtos pazīmju datus izmanto vaislas kazu novērtēšanā, labāko dzīvnieku izlasē un atlasē.

Latvijā audzēto BK šķirnes kazu ciltsvērtības noteikšanas metodika vēl tiek izstrādāta.

Katru gadu snieguma pārbaudes ganāmpulkos veikt:

- individuālās produktivitātes un izcelšanās uzskaiti visiem ganāmpulkā esošiem tīršķirnes un programmā iekļautiem dzīvniekiem,
- vaislai audzējamo kazu un āžu, kazu māšu vērtēšanu atbilstoši eksterjera lineārās vērtēšanas metodikai,
- produktivitātes rādītāju uzskaiti un reģistrēšanu ciltsdokumentos, reģistrācijas žurnālos elektroniskā vai papīra formātā,
- kazlēnu svēršanu pie dzimšanas un iegūtos datus reģistrēt LDC un Biedrības sagatavotā produktivitātes uzskaites žurnālā (Pielikums Nr.1),
- atkārtotu kazlēnu svēršanu veic no 40 līdz 60 dienu vecumam. Kazlēnu dzīvmasu (g) koriģē uz 50 dienu vecumu. (1. formula).

$$A_{dzīvmasa} = \left(\frac{B - C}{D} \times 50 \right) + C \quad (1)$$

kur

- $A_{dzīvmasa}$ – koriģētā dzīvmasa 50 dienu vecumā (kg),
- B – dzīvmasa svēršanas brīdī (kg),
- C – dzīvmasa piedzimstot (kg),

- D – dienu skaits no dzimšanas līdz svēršanas dienai (dienas).

Svēršanā iegūtos datus reģistrē Biedrības sagatavotā produktivitātes uzskaites žurnālā:

- datu informācijas uzkrāšanai veikt atkārtotu dzīvnieku svēršanu 4 mēnešu (120 dienu) vecumā,
- vaislai audzējamām kazām 6 mēnešu vecumā, vizuāli novērtē eksterjeru, ja nav konstatētas stipri izteiktas eksterjera kļūdas (13; 70; 75 kļūdas no 3. tabulas) kazas audzē vaislai,
- atkārtoti audzējamās kazas vērtē 12 – 15 mēnešu vecumā (nosakot tās dzīvmasu kg). Ja tās ir sasniegušas 40 – 45 kg dzīvmasu, vai tās krūšu apkārtmērs ir ne mazāks kā 78 cm, kazas ieskaita vaislas kazu māšu grupā. Var uzsākt vaislas darbību,
- vaislas āžu grupā ieskaitīt audzējamās āžas no 7 mēnešu vecuma, kuri uzsākot vaislas darbību sasnieguši 40 – 45 kg dzīvmasu vai krūšu apkārtmērs ne mazāk kā 80 - cm, vizuāli ir novērtēti eksterjers, nav konstatētas stipri izteiktas eksterjera kļūdas (13; 40; 41; 53; 70; 75; no 3. tabulas),
- pēc veiktā pēdējā ieraksta produktivitātes uzskaites žurnālā tekošā gadā 15 dienu laikā datu apkopojumu elektroniski jāiesniedz Biedrībā, nosūtot to uz e-pastu: info@latkaza.lv
- pēc pieprasījuma saimniecībām tiek sagatavots ganāmpulka izkopšanas plāns, apkopota statistiska informācija par ganāmpulka snieguma pārbaudēs apkopotajiem rādītājiem iepriekšējos gados, un tiek sagatavots plāns par sasniedzamiem snieguma rādītājiem turpmākajiem 5 gadiem,
- populācijas snieguma pārbaudes rezultātu kopsavilkumi par gadu tiek publicēti Biedrības mājas lapā www.latkaza.lv sadaļā „Gada ziņojumi”,
- par saimniecības sasniegumiem iepriekšējā gadā tiek paziņots dzīvnieku īpašniekam uz viņa norādīto e-pastu elektroniskā versijā līdz tekošā gada 01. martam.

6.1. Snieguma pārbaudē vērtētās pazīmes

Kazu mātēm nosaka:

Atražošanas spējas, produktivitātes pazīmes un eksterjera pazīmju lineāro vērtējumu:

- kazlēnu ieguve,
- kazlēnu saglabāšana līdz 50 dienu vecumam,
- kazas 1. atnešanās vecums,
- kazlēna dzīvmasu (kg) pie dzimšanas,
- ātraudzību – kazlēna dzīvmasas pieaugums no dzimšanas līdz 50 dienu vecumam, $g\ dn^{-1}$
- eksterjera pazīmju attīstība (ņemot vērā eksterjera lineārās vērtēšanas rezultātus).

Kazu mātes ģenētisko kvalitāti vērtē pēc kārtējās atnešanās.

Vaislas āžiem nosaka:

- atražošanas spējas - dzimušo kazlēnu skaits, % pret lecināto kazu skaitu,
- eksterjera pazīmju vērtējums (ņemot vērā eksterjera lineārās vērtēšanas rezultātus),
- pēcnācēju ātraudzību – kazlēna dzīvmasas pieaugums līdz 50 dienu vecumam, $g\ dn^{-1}$,
- pēc datu uzkrāšanas arī dzīvmasas pieaugumu no dzimšanas līdz 120 dienu vecumam, $g\ dn^{-1}$.

6.2. Kazu snieguma pārbaudē vērtēto pazīmju vērtības

Kazlēniem:

Dzīvmasas pieaugums līdz 50 dienu vecumam g dn^{-1} :

- Kaziņām 160 – 170 g dn^{-1} ,
- Āzīšiem 170 – 180 g dn^{-1} .

Kazu mātēm:

- dzimusi kā vieninieci, dvīnis vai vairāki,
- dzīvmasas pieaugums diennaktī (g) līdz 50 dienu vecumam 160 g dn^{-1} ,
- veicot eksterjera lineāro vērtējumu (pēc atnešanās) nav konstatēta eksterjera „53” kļūda,
- kazu mātes auglība $\leq 100\%$ (pirmā atnešanās $\leq 100\%$, otrajā un pārējās laktācijās $\leq 150\%$),
- kazlēnu dzimšanas dzīvmasa 3,2 – 3,8 kg.

Vaislas āžiem:

- dzimis kā vieninieks, dvīnis vai vairāki,
- atražošanas spējas – vienā no snieguma gada rādītājiem $\leq 150\%$,
- dzīvmasas pieaugums diennaktī līdz 50 dienu vecumam 170 g dn^{-1} ,
- nav konstatētas eksterjera (13; 40; 41; 70; 75; no 3. tabulas) kļūdas.

Kazu mātēm un vaislas āžiem veic eksterjera lineāro novērtējumu 3 eksterjera pazīmju grupas, kurās ir iekļautas 15 pazīmes (2. tabula).

Vaislas dzīvniekiem:

vēlama balta apmatojuma krāsa ar sarkanbrūnu nokrāsu galvas un kakla daļā, brūnas acu zīlītes. *Sarkanās* līnijas dzīvnieku apmatojums – spilgti sarkanbrūna krāsa.

Nevēlamas fenotipiskās un eksterjera pazīmes:

daudzkrāsains apmatojums 3 krāsas (balta, brūna, melna), īsas ausis, vīteniska ragu forma, zilas acu zīlītes.

Nav novēroti iedzimti ģenētiskie defekti.

6.3. Vaislas kazu un āžu eksterjera lineārās vērtēšanas metodika

Eksterjers ir ķermeņa ārējās formas, kuras liecina par dzīvnieku konstitūciju, veselību un ražošanas virzienu. Eksterjeru kazām novērtē vasaras un rudens sezonā, kad ir atšķirti kazlēni un tās ir labā miesas stāvoklī. Eksterjeru nosaka, novērtējot atsevišķas ķermeņa daļas: galvu, kaklu, muguru, krustus un kājas. Eksterjera formas ir nozīmīgas gaļas kazām, jo tās raksturo dzīvnieku atbilstību šim produkcijas virzienam. Vēlamas ir tādas eksterjera formas, kuras atbilst spēcīgas (stipras) konstitūcijas tipam: normāli veidota galva, ķermenim labi pieslēgts kakls, taisna mugura, pietiekami plats un dziļš ķermenis, taisni krusti, pareiza kāju stāvotne.

Dzīvnieku vecums veicot eksterjera lineāro vērtēšanu:

Kazas vērtē:

- pēc pirmās atnešanās, kazlēni no mātes ir nošķirti, dzīvnieki ir atkopušies. Ne ātrāk kā 45 – 60 dienas pēc kazlēnu nošķiršanas. Kazu mātes nav jaunākas par 2 gadu vecumu.

Āžus vērtē:

- 1,5 līdz 2 gadu vecumā.

Lineāri vērtē 15 eksterjera pazīmes, norāda eksterjera kļūdas, izmantojot atbilstošus kodus (3. tabula). Eksperts kazu eksterjera vērtēšanas datu reģistrēšanai izmanto sagatavotās veidlapas (Pielikuma veidlapa Nr. 2) un 20 dienu laikā pēc novērtēšanas eksterjera vērtēšanas rezultātus sagatavo Microsoft Excel formāta veidlapā un nosūta Biedrībai uz e-pastu.

Eksterjera lineārai vērtēšanai (lineārā metode) lieto punktu skalu no 1 līdz 9, kas balstās uz atsevišķu ķermeņa daļu vērtējumu, aptverot katras pazīmes galējo noviržu diapazonu. Pazīmes vērtē katru atsevišķi neatkarīgi no pārējām. Vaislas kazu un āžu novērtēšanā izmanto trīs pazīmju grupas.

Dzīvnieka tips: vērtē 4 pazīmes.

Ķermeņa forma: vērtē 7 pazīmes.

Muskulatūra: vērtē 4 pazīmes.

Katrai no vērtējamām pazīmēm ir sava optimālā attīstība un šo pazīmes izpausmi novērtē ar atbilstošiem punktiem (2.tabula).

2. tabula

Eksterjera pazīmju lineārās vērtēšanas atslēga

Pazīme	Apraksts	Pazīmes vērtējums [minimālais novērtējums <u>vēlamais</u> maksimālais novērtējums]	Apraksts
Dzīvnieka tips (T)			
Ķermeņa lielums (L)	Mazs	1-2-3-4-[5-6-7-8]-9	Ļoti liels
Ķermeņa garums (G)	Īss	1-2-3-4-[5-6-7-8]-9	Ļoti garšs
Ķermeņa platums (P)	Vājš	1-2-3-4-5-[6-7-8]-9	Ļoti plats
Ķermeņa dziļums (D)	Sekls	1-2-3-4-[5-6-7-8]-9	Ļoti dziļš
Ķermeņa forma (F)			
Pleci (P ₁)	Ļogani	1-2-3-4-5-6-[7-8-9]	Stingras
Krūtis (K)	Šauras	1-2-3-4-5-6-[7-8-9]	Platas
Mugura (M)	Pazemināti krusti	1-2-3-[4-5-6-7-8]-9	Lēzeni 25° >
Gurni, krustu daļa (K ₁)	Īsi	1-2-3-4-5-6-[7-8-9]	Plati
Kājas no lec. Loc.d.			
Pakaļkājas(K ₂) sānkatā	Taisnas	1-2-3-[4-5-6-7]-8-9	Zobenveida
Vēziņi (V)	Mīksti	1-2-3-4-[5-6-7-8]-9	Stāvi
Nagi (N)	Izvērsti	1-2-3-4-5-6-[7-8-9]	Cieši kopā
Muskulatūra (MU)			
Pleci (PL)	Šauri, iežmauga	1-2-3-4-5-6-[7-8-9]	Plati
Krūtis (KR)	Šauras	1-2-3-4-5-6-[7-8-9]	Platas
Mugura (M ₁)	Šaura	1-2-3-4-5-6-[7-8-9]	Plata
Skausts (S)	Šaurs	1-2-3-4-5-6-[7-8-9]	Plats

Dzīvniekus, kuru eksterjera lineārais vērtējums ir zemāks par vēlamo vērtējumu un neietilpst vēlamā vērtējuma pieļaujamā minimālā novērtējumā, izvērtē individuāli, lai pieņemtu lēmumu par izmantošanu vai brāķēšanu turpmākai vaislas darbībai.

Visas konstatētās eksterjera kļūdas vērtējot dzīvnieku tiek uzskaitītas un reģistrētas dzīvnieku ciltskartiņā un eksterjera vērtēšanas lapā. Katru eksterjera kļūdas izteiktības pakāpi novērtē ar punktiem no 1 līdz 3. Ar 1 punktu novērtē vāji izteiktu, ar 2 – vidēji, ar 3 – stipri izteiktu eksterjera kļūdu. (Pielikums Nr.2).

3.tabula

Eksterjera kļūdas un to kodi

Kļūdas kods	Ķermeņa nosaukums	Kļūdas nosaukums	Kļūdas kods	Ķermeņa nosaukums	Kļūdas nosaukums
10	Galva	Gara, pārsmalcināta	50	Tesmenis	Zems tesmenis
11		Plata, rupja	51		Lieli, resni pupi
12		Taisns vai ieliekts deguns	52		Mazi pupi
13		Nepareizs sakodiens	53		Papildpupi (saišķveida)
14		Netipiska ragu forma	54		Šķelts V pupa gals
15		Nepareizas auss formas	60	Mugurkauls	Šaura mugura
20	Kakla, plecu daļa	Īss kakls	61		Īsa mugura
21		Šaurs, maz muskuļots kakls	62		izliekta mugura (karpveida)
22		Garš	63		Ieliekta mugura
23		Iežmauga aiz lāpstiņām	70	Kāju stāvozne	Satuvinātas lecamās locītavas (X)
24		Valīgas plecu saites	71		Mucveida kāju forma
25		Šauri, saspiesti pleci	72		Zobenveida kāju forma
30	Krusti	Pacelta astes sakne	73		Plati, izvērsti nagi
31		Nolaidena astes sakne	74		Novirziens nagu krāsā
32		Šķība astes sakne	75		Mīksti vēzīši
33		Jumtveida krusti			
34		Izvirzījies krusta kauls			
40	Dzimum-orgāni	Neattīstīti sēklinieki			
41		Trūkstoši sēklinieki			
42		Noslīdējis prepūcijs			
43		Sēklinieku maisiņu kroka vairāk kā 5 cm			

Kazas vaislas audzēšanai brāķē, ja konstatē 13; 53; 70; 75, kļūdu.

Āžus vaislai brāķē, ja konstatē 13; 40; 41; 70; 75 kļūdu.

7. Vaislas āžu un vaislas materiāla sertifikācijas kārtība

Saskaņā ar MKN par „*Liellopu, cūku, aitu, kazu un zirgu vaislinieku un to vaislas materiāla sertifikācijas kārtība*” <https://www.vestnesis.lv/op/2019/42.13>

Snieguma pārbaudes ganāmpulkos pēcnācējus iegūst no sertificētiem vaisliniekiem vai sertificēta vaislas materiāla.

Vaislinieku var sertificēt ja:

- 1) Ir uzņemts vai atbilst uzņemšanai Ciltsgrāmatas pamatdaļā.
- 2) Āža eksterjers ir bez stipri izteiktām kļūdām ar šķirnei raksturīgām īpašībām. Eksterjera novērtējums 2 gadu vecumā vai pēc pilnā novērtējuma.
- 3) Vaislas āžu dzīvmasai un ķermeņa izmēriem jāatbilst attiecīgās šķirnes prasībām, jābūt labi attīstītiem dzimumorgāniem.
- 4) Āžus, ja tie ir labi attīstījušies, vaislai var izmantot no 7 mēnešu vecuma. Līdz pilnam eksterjera lineārajam novērtējumam āžim ir teritoriāls ierobežojums. Iepriekš saskaņojot ar Biedrību, vaislas darbība ir atļauta norādītā ganāmpulkā.
- 5) Āzis ir iegūts, vai iepirkts un to paredzēts izmantot saskaņā ar audzēšanas programmu.
- 6) Sertificējot vaislinieku, ja tas atbilst vecumam, tā mātes un tēva snieguma rādītāji atbilst izvirzītiem kritērijiem, bet pašam nav snieguma pārbaudes vērtējums par pēcnācēju produktivitāti vai eksterjeru – vaislas darbībai ir teritoriāls ierobežojums (izmanto tikai ar Biedrību iepriekš saskaņotā ganāmpulkā/novietnē). Ierobežojums saglabājas līdz iegūst pēcnācēju snieguma pārbaudes rādītājus. Vaisliniekus pārvietojot uz citu snieguma pārbaudes ganāmpulku/novietni vaislas darbībai, nepieciešams iepriekš saskaņot ar Biedrību.
- 7) Veikti veterinārie izmeklējumi uz *kazu artrītu – encefalītu* (rezultāti par izmeklējumiem reģistrēti LDC reģistrā). Ja dzīvniekam ir konstatēts pozitīvs rezultāts uz *kazu artrītu – encefalītu* sertifikātu neizsniedz vai nepagarina.
- 8) Ganāmpulkā kazu lecīnāšanai/ mākslīgai apsēklošanai sertificē tikai tīršķirnes augstvērtīgus vaisliniekus.

Sertifikāta izsniegšana un tā derīguma termiņa pagarināšana.

Vaislinieka izmantošanas sertifikātu izsniedz šķirnes kazu audzētāju Biedrība. Sertifikāta derīguma termiņu nosaka uz laiku, kas nav mazāks par 2 gadiem, vai uz pārbaudes laiku, kurā iegūst vaislinieka pēcnācēju snieguma pārbaudes rezultātus.

Lai saņemtu vaislinieka izmantošanas sertifikātu, vaislinieka īpašnieks iesniedz Biedrībai:

- 1) Iesniegumu vaislinieka sertifikāta saņemšanai.
- 2) Iepirktajiem vaisliniekiem zootehniskā sertifikāta kopiju. Biedrība pēc iesnieguma saņemšanas mēneša laikā izvērtē saņemtos dokumentus un reģistrē vaislinieka sertifikātu, vai paziņo par atteikumu.
- 3) Audzēšanas programmā noteikto veterināro izmeklējumu rezultātus uz *kazu artrītu encefalītu*, vai veterināro izmeklējumu kopiju vai veselības sertifikāta kopiju, ja vaislinieku un tā vaislas materiāls iepirkts citā valstī.

Sertifikāta pagarināšana:

Lai pagarinātu vaislinieka izmantošanas sertifikāta derīguma termiņu vai saglabātu sertificēta vaislinieka statusu (pēc maksimālā termiņa beigām), mēnesi pirms sertifikāta derīguma termiņa beigām iesniedz Biedrībai:

- 1) Iesniegumu vaislinieka izmantošana sertifikāta pagarināšanai.
 - 2) Audzēšanas programmā noteikto izmeklējumu rezultātus uz *kazu artrīta encefalīta* slimību.
- Ja vaisliniekam pie atkārtotiem izmeklējumiem uz *kazu artrītu encefalītu* slimību ir pozitīvs rezultāts – vaislinieka izmantošanas sertifikātu nepagarina.

3) Ja vaislinieka pēcnācēju snieguma rādītāji atbilst audzēšanas programmā noteiktajām prasībām, pēcnācējiem nav konstatētas stipri izteiktas iedzimtas eksterjera pazīmju kļūdas - Biedrības speciālists pagarina sertifikāta derīguma termiņu vēl uz 5 gadiem, saglabājot pirmajā reizē izsniegtā sertifikāta numuru.

4) Ja vaislinieka vecāku snieguma rādītāji atbilst noteiktiem kritērijiem, bet pēc pirmreizējas sertifikācijas nav iegūti dati par vaislinieka pēcnācējiem, vaisliniekam tiek pagarināts izmantošanas sertifikāts ar teritoriāliem ierobežojumiem.

Biedrības speciālists neizsniedz vaislinieka izmantošanas sertifikātu vai nepagarina tā derīguma termiņu, ja netiek ievēroti šajā programmā un attiecīgajos MKN minētie nosacījumi.

Biedrības speciālists septiņu dienu laikā pēc sertifikāta izsniegšanas LDC datu bāzē ievada informāciju par izsniegtajiem vaislinieku un to vaislas materiāla sertifikātiem, vai sertifikātu derīguma termiņa pagarināšanu vai saglabāšanu.

Atsevišķos gadījumos ir pieļaujama atkāpe par vaislinieku sertifikāciju, neievērojot izvirzītos kritērijus (vaislinieka un viņu vecāku individuālie snieguma kritēriji un eksterjera novērtējums). Atkāpe ir tādos gadījumos, ja nepieciešams saglabāt neradniecisku vaislinieku līniju. Līdz pēcnācēju novērtējumam, vaisliniekam ir piešķirts pārbaudāmā statuss un ir noteikti teritoriāli ierobežojumi izmantošanai vaislas darbībā.

8.Ciltsgrāmatas kārtošanas metodika

Ciltsgrāmatas nosaukums: BK

Šķirnes kods: "8"

Ciltsgrāmatu kārto: Latvijas kazkopības biedrība saskaņā ar Dzīvnieku audzēšanas regulu(ES) 2016/1012 un spēkā esošiem MKN par „*Liellopu, cūku, aitū, kazu un zirgu ciltsgrāmatas un krustojuma cūku ciltsreģistra kārtošanas noteikumi*”

<https://www.vestnesis.lv/op/2019/42.11>

Ciltsgrāmata ir informācijas krājums par dzīvnieku izcelšanos, snieguma rezultātiem un ciltsvērtību. Ciltsgrāmatā ieraksta tikai audzēšanas programmā pakļautos vērtīgākos dzīvniekus, kuri izaudzēti saskaņā ar Biedrības audzēšanas programmu un atbilst noteiktiem rādītājiem un ir apzīmēti normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

Ciltsgrāmatu izmanto:

- ciltsdarba sasniegumu analīzei,
- turpmāko ciltsdarba uzdevumu noteikšanai un veikšanai,
- ciltsdokumentācijā snieguma datu ticamības pārbaudei.

Biedrība slēdz līgumu ar dzīvnieku īpašniekiem par dzīvnieku ierakstīšanu Ciltsgrāmatā.

Lai dzīvnieku ierakstītu Ciltsgrāmatā, tiek pārbaudīta izcelsmes informācija LDC datu bāzē un, ja nepieciešams pēc īpašnieka iesniegtajiem izcelsmes, ciltskartiņas vai zootehniskā sertifikāta dokumentiem.

Ciltsgrāmata dalās galvenajā daļā A un papilddaļā B.

Galvenajā (A) daļā uzņem dzīvniekus, ja:

- to vecāki un vecvecāki ierakstīti tās pašas šķirnes Ciltsgrāmatas galvenajā daļā,
- atkāpe, uz galveno daļu var paaugstināt sieviešu kārtas dzīvniekus, kuru priekšteces (M, MM) ir ierakstītas Ciltsgrāmatas papilddaļā, bet (T, TT un MT) ir ierakstīti galvenajā daļā (*Regulas*

II. Pielikuma I. daļas III. Nodaļas 1. punkta ((a) apakšpunkta (ii)punkts). Tai ir $\leq 87,5\%$ šķirnes asinība. Kazas fenotips atbilst šķirnes raksturojumam.

- Ārzemju izcelsmes vaislinieku priekštečiem, kuri nav bijuši Latvijā, var nebūt norādes par ierakstīšanu Ciltsgrāmatā, tiem ir šķirnei atbilstoša izcelsme trijās paaudzēs,
- divās paaudzēs, ja dzīvnieks ievests no ārvalstīm līdz 01.11.2018, savukārt no 01.11.2018 ievesti dzīvniekiem ir izcelsmes valsts organizācijas izdots zootehniskais sertifikāts,
- kuriem ir šķirnei atbilstoša izcelsme **trijās** paaudzēs. Dzīvnieka vecāki un vecvecāki drīkst būt arī likvidēti vai miruši/krituši.

Vaislas kazas:

A₁ daļā ieraksta vaislas kazu mātes, ja viņas pēcnācēju vidējais dzīvmasas pieaugums līdz 50 dienu vecumam 160 g dn^{-1} ,

A₂ daļā ar atbilstošu izcelsmi. Uzņem vaislai atlasītās kazas no 12 mēnešu vecuma. Dzīvnieka fenotips atbilst šķirnes raksturojumam.

A₂ daļā uzņemtās kazas var paaugstināt uz **A₁** daļu, ja viņas pēcnācēju vidējais dzīvmasas pieaugums atbilst **A₁** prasībām.

Vaislas āži:

A₁ sadaļā ieraksta vaislas āžus, ja dzīvmasas pieaugums no dzimšanas līdz 50 dienu vecumam 170 g dn^{-1} . Visi vecāki un vecvecāki uzņemti galvenajā **A** daļā.

A₂ daļā ieraksta tos vaisliniekus, kuriem ir tikai atbilstoša izcelsme. **A₂** daļā uzņem vaislas āžus no 7 mēnešu vecuma, kuri sertificējami vaislas darbībai.

Papilddaļā (B) uzņem sieviešu kārtas vaislas dzīvniekus, ja dzīvnieka abi vecāki ir vienas šķirnes, tēvs ir tīršķirnes vaislinieks, ierakstīts galvenajā daļā un vaislas kazu māte iekļauta audzēšanas programmas izpildē. Kazai tiek veikta snieguma pārbaude.

Programmas grozījumu izstrādē piedalījās Biedrības ciltsdarba speciālisti:

Mg.agr. Kristīne Piliņa, Vizma Garkalne, Dr.agr. Daina Jonkus LLU.

BŪRU ŠĶIRNES KAZU PRODUKTIVITĀTES ŽURNĀLS

Uzskaites gads:

Ganāmpulka īpašnieks:

Ganāmpulka reģistrācijas nr:

Novietnes reģistrācijas nr:

KAZAS identifikācijas nr.	Vaislinieka identifikācijas nr.	Lecināšan as datums/ periods	Atnešanās datums	1× svēršana pie dzimšanas			2× svēršana (40-60 dienu vecumā)				Piezīmes
				ident. Nr	dzimums (S, V)	dzīvmasa pie dzimšanas, kg	svēršanas datums	dzīvmasa, kg,	koriģētā dzīvmasa, 50 dienās, kg	dzīvmasas pieaugums, g	

Pārbaugs:

Vārds, uzvārds

Sertifikāta/apliecības Nr.

Paraksts

Vērtēšanas datums _____

BŪRU ŠĶIRNES KAZU EKSTERJERA VĒRTĒŠANAS VEIDLAPA

Dzīvnieka ID	Tēva ID	Dzimums	Dzīvnieka tips					Ķermeņa forma								Muskulatūra					Dzīvmasa, kg	Eksterjera kļūdas
			L	G	P	D		P1	K	M	K1	K2	V	N		PL	KR	M1	S			

Ganāmpulka Nr.

Novietnes Nr.

Ganāmpulka īpašnieks

Vērtēšanas eksperts

Vārds Uzvārds

Sertifikāta Nr.

Paraksts: